

Sistemska analiza Davida Eastona

Zvonko Lerotić

Dugo vremena je modeliranje političkog života prema uzorcima kibernetičkih teorija bilo predmetom američke politologije, da bi tek odnedavno i evropski znanstvenici poput Niklasa Luhmana ili Georga Klausea prosljedili sličnim istraživanjima. U političkoj znanosti uz djela Karla Deutscha američka je politologija izbacila ime Davida Eastona na razinu najvećih klasika političke znanosti, najvećih u tom smislu što su klasično poimanje politike kao borbe za vlast, kao moći i institucije koja posreduje interese u društvu ili kao instrumenta vladajuće klase u sferi vlasti i moći, zamijenili utemeljenjem politike u kategoriji komunikacije, kontrole i sistemskog ponašanja koje obuhvaća cjelinu društva.

Profesor Čikaškog sveučilišta R. Easton napisao je, između ostalih, dvije knjige koje su nezaobilazne u suvremenoj političkoj znanosti: »Politički sistem« (1953. god.) i »Sistemska analiza političkog života« (1965. god.). One su nezaobilazne u razumijevanju Eastonove misli ako ih ne shvatimo kao jedinstvenu politološku misao.¹ U prvoj knjizi Easton smješta svoje promišljanje politike izvan onih koncepcija čiji arhitekti utemeljuju politiku na državi ili političkoj moći, izvan teorija C. H. Titusa, J. W. Garnera ili R. M. Mac Ivera s jedne strane i izvan teorije Lassvella, Keya, Gatlina, Kaplana s druge. Dok su teoretičari politike sa stajališta moći smatrali da je dostignuće društvenih ciljeva ili autoritativna alokacija vrijednosti samo sredstvo da se vladajuće grupe osiguraju i trajno zadrže vlast, kontrolu, moć, sigurnost, dohodak itd., Easton drži da u politici nije naglasak na moći, već moć služi takvoj alokaciji vrijednosti koja održava sistem. Autoritet i moć služe adekvatnoj alokaciji vrijednosti prema tome nije točno da se u političkoj sferi alokacija vrijednosti na razini cijelog društva subsumira održanju moći vladajućih grupa. Poimanje autoriteta

1

Od knjiga koje je napisao David Easton navodimo slijedeće: »The Political System« — An Inquiry into the State of Political Science, A. Knopf, N. Y., 1968 (prvo izdanje 1953); »The Framework for Political Analysis«, Englewood Cliffs, N.

J. Prentice Hall, Inc., 1965; »A Systems Analysis of Political Life«, J. Wiley and Sons, Inc., N. Y., 1965; D. Easton, J. Dennis, »Children in the Political System, Mc Graw Hill, N. Y., 1969.

kod Eastona je identično Weberovom, kod kojega se legitimna vlast oslanja na postojanje političke moći i na legitimni poredak unutar političke grupe. Prema tome Eastona zanima proces same alokacije vrijednosti s aspekta općenitosti ili cjeline društva i drugo, pita se ne za bit političke moći već za onu stranu političke moći koja omogućuje postojanje autoriteta i za njihovo djelovanje u sistemu.

U svojoj drugoj knjizi, po kojoj je poznat kao prvi autor koji je uz pomoć systemske analize dao zaokruženu sliku političkog života, David Easton navedeno shvaćanje politike prezentira kao sistem ponašanja, Leontievskim modelom ulaza — izlaza, kibernetiskim modelom povratne sprege i modelom otvorenog sistema. Spretnim kombiniranjem više modela koje primjenjuje na političko ponašanje, Easton ukazuje na nedovoljnost Parsonsove kategorije ekvilibrija sistema, na neadekvatnost tumačenja politike kod Karla Deutscha, koji je politički sistem sveo na splet informacija i komunikacija u svrhu upravljanja i kontrole. Politički sistem teži ka samoodržanju (homeostaze) i perzistenciji uklanjanjem opasnosti koje dolaze u obliku smetnji (disturbances), stresova i kritičkog stanja do kojega dovodi akumulacija stresova. Kritičko stanje označava takvu krizu sistema u kojoj nije sposobna autoritativna alokacija vrijednosti, ne postoji suglasnost oko određene alokacije i sistem se ruši na određenoj razini zavisno o dubini sukoba.

Ulaz sistema je s izlazom sistema povezan neposredno i posredno, neposredno preko političkih zahtjeva i političke podrške trima političkim objektima (struktura političkog sustava): autoritetima, političkom režimu u političkoj zajednici. Posredna veza između ulaza i izlaza ponašanja jest povratna sprega nastala kao reakcija ljudi na odluke (izlaze) autoriteta. Prvi tip ulaza u politički sistem su politički zahtjevi koji nastaju integracijom općih društvenih potreba, želja, interesa, ideologijskih zahtjeva i tome slično. Redukcija političkih zahtjeva počinje od najnižih društvenih jedinica da bi se pri vrhu piramide zadržali samo oni zahtjevi koji su usklađeni s općim interesima sistema, na temelju kojih autoriteti donose odluke, odnosno na temelju kojih vrše alokaciju materijalnih, kulturnih ili kadrovskih resursa. Politički zahtjevi i odluke na temelju tih zahtjeva pripadaju onom pitanju što ga Easton formulira kao alokaciju vrijednosti.

Drugom tipu ulaza u politički sistem — političkoj podršci— Easton posvećuje tri puta više prostora nego li prvom tipu. Kako je politička podrška društveni i politički substrat i utemeljenje moći autoriteta, nije li Easton jasno time stavio do znanja da je u politici važnija stvar održanje strukture moći kroz stvaranje manifestne i latentne podrške kod relevantnih i nerelevantnih članova sistema nego li je to veza političkog vodstva i društva u cjelini. Baš zato što su dvije trećine knjige razrada kategorije podrške kao druge strane političke moći, razrada načina i regulatornih mehanizama kojima se otklanjaju stresovi u stvaranju podrške i razrada političkih odluka koje su usmjerene na jačanje specifične podrške, smatrali smo uputnim upoznati sam temelj eastonovske systemske teorije u najkraćim crtama. Ovom je kategorijom dopunjena Weberovska misao o moći kao okosnici politike, pa je na taj način politička sfera u svom čistom sadržaju izvan vlasti i sile dana s više odrednica i s lakšim diferenciranjem poli-

tičkog od nepolitičkog. Ovom se kategorijom Easton nastojao približiti onim shvaćanjima koja politiku određuju kao rezultantu snaga unutar društva a ne kao za sebe stojeći i neovisni substrat koji vlastitu opstojnost iz sebe crpe. U tom smislu Easton prije slijedi Durkheima, Marxa i klasične liberalne teorije politike nego li »arhitekta moći«, Parsonsa i teoretičare elita.²

S kojih teorijskih pretpostavki polazi Easton u razglabanju političkog sistema sa stajališta sistemskog modela? Neprijeporno je da on svaki sistem shvaća kao sistem ponašanja (bihejviorizam), da je idealni politički sistem onaj koji ne mora intervenirati u homeostatske procese društvenih i ekonomskih odnosa (liberalizam) i da politika per definitionem nije dominacija pojedinih grupa nad društvom već je dio legitimnog poretka kojega samo društvo stvara i potrebuje (Weber). Sistemski model po sebi nije u Eastonovom djelu značio produbljavaње njegove prvotne misli o politici koju je iznio već u svom prvom spomenutom manuskriptu »Politički sistem«, on je nastao kao izraz napora da njegova misao dobije profinjeniji i suvremeniji izraz, te da pokaže da je sistemski analiza podobna da izrazi sve probleme i kategorije klasične političke misli i još nešto više, a to je dinamiku sustava.

2

Ovu su misao kod Eastona naročito izdvojili B. P. Lecuyer i J. G. Padioleau u članku »Analyse des Systèmes en Sciences Sociales« — Introduction, Revue française de sociologie, Numéro special 1970 (I broj časopisa); U broju II istog broja časopisa Revue française de sociologie, analizu Eastonova sistema izveli su autori M. Crozier, B. Cases, G. Lavau, C. Polin itd. Od poznatih autora ne-

marksista treba spomenuti kritiku H. Spiroa, od marksista N. Poulantzasa, Th. Grevena, od sovjetskih autora A. V. Dmitrijeva itd.

Franco Goio, Appunti critici sulla teoria politica di David Easton, Il Politico, n. 4, 1973.

Prijevod:

Renata Bajraktarević